

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

Summary :

Πόλη στα δυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, στο βόρειο τμήμα της εισόδου του κόλπου του Μπουργκάς, χτισμένη σε χερσόνησο. Ιδρύθηκε τον 6ο αιώνα ως αποικία της γειτονικής Απολλωνίας (Σωζόπολης). Άκμασε κατά τη Ρωμαϊκή και Βυζαντινή εποχή, ενώ από τα τέλη του 18ου αιώνα η ελληνική της κοινότητα σημείωσε ιδιαίτερη πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη. Ήταν έδρα μητρόπολης του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Οι Έλληνες κάτοικοι της πόλης, που συνιστούσαν και τη μεγάλη πλειοψηφία, δεχτήκαν ισχυρό πλήγμα με την καταστροφή της Αγχιάλου κατά τις ανθελληνικές διώξεις του 1906.

Other Names

Αγχιάλη, Αγγιάλεια, Ουλπία, Ουλπιάνα, Αχελώ, Αχωλός, Ahyolu, Πομοριε

Geographical Location

Βουλγαρικά παράλια Εύξεινου Πόντου

Historical Region

Ανατολική Ρωμυλία-Βόρεια Θράκη

Administrative Dependence

Επαρχία Μπουργκάς

1. Ονομασία – Ανθρωπογεωγραφία

Η Αγχιάλος είναι χτισμένη σε χερσόνησο, στα βόρεια του κόλπου του [Μπουργκάς](#). Η πόλη βρίσκεται στις παρυφές μιας μεγάλης πεδιάδας, που από τη Βυζαντινή εποχή ονομαζόταν «κάμπος της Αγχιάλου» και οριζόταν από βορρά, νότο και δύση από τις παραφυάδες του Μεγάλου και του Μικρού Αίμου. Σύμφωνα με τον Πλίνιο, η Αγχιάλος ιδρύθηκε από τη γειτονική [Απολλωνία](#) τον 6ο αιώνα στη θέση της παλαιότερης θρακικής πόλης Μέσσα, ενώ ο Στράβων την αναφέρει ως «Αγχιάλη, πολίχιον Απολλωνιατών». ¹ Κατά την παράδοση, η αρχαία πόλη βρισκόταν στην τοποθεσία Παλαιόκαστρο, όπου σώζονται αρχαιότητες ανάμεσα στους αμπελώνες. Αρχικά η πόλη ονομαζόταν [Αγχιάλος](#), Αγγιάλη και Αγγιάλεια, ενώ στη Ρωμαϊκή εποχή μετονομάστηκε σε Ουλπία/ Ουλπιάνα. Τη Βυζαντινή εποχή συναντάται η ονομασία Αχωλός και [Αχελώ](#) για την πόλη, καθώς και Αχεληνοί για τους κατοίκους της. Τον 8ο αιώνα μ.Χ. η πόλη καταποντίστηκε στη διάρκεια σεισμών και ανοικοδομήθηκε το 786. Τα τείχη της παλιάς πόλης έγιναν ύφαλοι στα ανοιχτά της νεότερης, κάνοντας εξαιρετικά επικίνδυνη την προσέγγιση από τη θάλασσα. ²

Η Αγχιάλος διατήρησε συμπαγή ελληνικό πληθυσμό κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, ενώ ως την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία (1885) πολύ λίγοι Βούλγαροι ήταν εγκατεστημένοι σε αυτήν. Σύμφωνα με ελληνικές πηγές, στα μέσα του 19ου αιώνα η Αγχιάλος είχε 4.000 Έλληνες και 50 οικογένειες Τούρκων, ενώ στα τέλη του αιώνα και στις αρχές του 20ού κατοικούσαν στην πόλη 5.800 Έλληνες σε σύνολο περίπου 6.000 κατοίκων. ³ Οι επίσημες βουλγαρικές στατιστικές δίνουν 5.365 Έλληνες κατοίκους το 1893 και 4.579 το 1900. ⁴

Μετά τις [ανθελληνικές διώξεις του 1906](#), τον τερματισμό του Α' Παγκόσμιου πολέμου και τη συνθήκη του Νεϊγύ (1919) τα μεταναστευτικά ρεύματα των Ελλήνων οδήγησαν σε ανατροπή της εθνολογικής σύνθεσης του πληθυσμού της. Στην Αγχιάλο παρέμειναν μόνο 383 ελληνικές οικογένειες με βουλγαρική υπηκοότητα. ⁵

2. Ιστορία

Η Αγχιάλος κυριεύθηκε από τους Τούρκους το Φεβρουάριο του 1453, ενώ μετά την [Άλωση της Πόλης](#) κατέφυγαν και εγκαταστάθηκαν εκεί διάφοροι κλάδοι επιφανών [Βυζαντινών οικογενειών](#) (Παλαιολόγοι, Καντακουζηνοί, Δούκες, Ράλληδες κ.ά.). Τα μέλη της οικογένειας των Καντακουζηνών της Αγχιάλου διακρίθηκαν στο εμπόριο και υπήρξαν προστάτες των

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

γραμμάτων. Ξεχωρίζει η περίπτωση του Μιχαήλ Καντακουζηνού, που σύμφωνα με την παράδοση χάρη στην ευφυΐα του ονομάστηκε Σεϊτάνογλου (γιος του διαβόλου). Είχε συγκεντρώσει τεράστια περιουσία και ισχύ χάρη στο εμπόριο και τις στενές σχέσεις του με την αυλή του σουλτάνου. Ήταν ονομαστή η βιβλιοθήκη του και η αγάπη του για τα γράμματα και τις τέχνες. Αν και ήταν φίλος του περίφημου μεγάλου **βεζίρη** Sokollu Mehmed πασά, απαγχονίστηκε το 1574 ύστερα από συκοφάντησή του στο σουλτάνο, ενώ η περιουσία του δημεύτηκε.⁶

Το 1621 η πόλη υπέστη μεγάλη καταστροφή από επιδρομή Κοζάκων. Στις αρχές του 19ου αιώνα έγινε επιδρομή των Κιρτζαλήδων, μουσουλμάνων ατάκτων οργανωμένων σε ένοπλες ομάδες που λεηλατούσαν και κατέστρεφαν τη Μακεδονία, τη Θράκη και τη Βουλγαρία. Η διάσωση της πόλης και των κατοίκων αποδόθηκε στον άγιο Γεώργιο, προς τιμήν του οποίου ιδρύθηκε το ομώνυμο μοναστήρι.⁷

Πολλοί Αγχιαλίτες έγιναν μέλη της **Φιλικής Εταιρείας** ήδη πριν από το 1819, όπως οι έμποροι Δημήτριος Κώνστας, Αντώνιος Παλαιολόγος, Παύλος Παλαιολόγος, ο δάσκαλος Κωνσταντίνος Νέστορος κ.ά. Μετά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης και τα γεγονότα στην Κωνσταντινούπολη και την Αδριανούπολη, στην Αγχιάλο απαγχονίστηκαν ο **μητροπολίτης** Ευγένιος και πολλοί πρόκριτοι και ιερείς.⁸ Κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1828-1829, η πόλη καταλήφθηκε από τους Ρώσους για εννέα μήνες και έγινε αρπαγή πολλών αρχαιοτήτων από τον Ρώσο διοικητή. Όταν ο ρωσικός στρατός εκκένωσε την πόλη μετά τη συνθήκη της Αδριανούπολης (1829), οι περισσότεροι κάτοικοι έφυγαν μαζί με το στρατό φοβούμενοι αντίποινα και εγκαταστάθηκαν στη Ρωσία, τη Βλαχία και τη Βεσσαραβία. Πολλοί επέστρεψαν σταδιακά και η κοινοτική ζωή ανασυγκροτήθηκε, ενισχύθηκε η παιδεία και αναπτύχθηκε η οικονομία. Το 1850 σημειώθηκε επιδημία πανώλης που αποδεκάτισε τον πληθυσμό. Κατά τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878, **Κιρκάσσοι** και **Βασιβουζούκοι**, άτακτοι Οθωμανοί στρατιώτες, επιτέθηκαν στο γειτονικό Ευσταθοχώρι, όπου έγινε μεγάλη καταστροφή και σφαγή των Ελλήνων κατοίκων, ενώ η Αγχιάλος διέφυγε τον κίνδυνο.⁹

Μετά την προσάρτηση της αυτόνομης Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία (1885), οι βουλγαρικές αρχές επιδίωξαν την εγκατάσταση Βουλγάρων στην Αγχιάλο, έκτισαν βουλγαρικό σχολείο και ναό και εφάρμοσαν καταπιεστικά μέτρα εις βάρος των Ελλήνων. Παρ' όλα αυτά, συνέχισε να εκλέγεται Έλληνας δήμαρχος και να ελέγχεται από τους Έλληνες η ναυτιλία, το εμπόριο, η γεωργία και η παραγωγή αλατιού.¹⁰

Από τα μέσα του 19ου αιώνα είχε αναδυθεί ελληνοβουλγαρική διαμάχη για την κατοχή του μοναστηριού του Αγίου Γεωργίου κοντά στην Αγχιάλο. Τον Ιούλιο του 1906, μετά το ανθελληνικό συλλαλητήριο του Μπουργκάς (Πύργου) και την κατάληψη ελληνικών σχολείων και εκκλησιών, μονάδα του βουλγαρικού στρατού κατέλαβε το μοναστήρι με πρόσχημα την τήρηση της τάξης. Μόλις ο στρατός αναχώρησε από το μοναστήρι στις 28 Ιουλίου, ομάδες Βουλγάρων από το Μπουργκάς και τη γύρω περιοχή επιτέθηκαν στους Έλληνες που το υπεράσπιζαν. Οι περισσότεροι Έλληνες της Αγχιάλου είχαν συγκεντρωθεί στην εκκλησία της Παναγίας και προέβηλαν σθεναρή αντίσταση. Οι Βούλγαροι όμως έβαλαν φωτιά σε διάφορα σημεία της πόλης και την κατέκαψαν. Συνολικά, οι υλικές ζημιές ξεπέρασαν τα 50 εκατομμύρια φράγκα, ενώ έχασαν τη ζωή τους, σύμφωνα με τις ελληνικές εκτιμήσεις, περίπου 110 Έλληνες. Όσοι διασώθηκαν κατέφυγαν στην περιοχή των αλυκών και από εκεί έφυγαν με πλοία σε άλλες πόλεις και σε οθωμανικό έδαφος, απ' όπου αναχώρησαν για την Ελλάδα. Οι περισσότεροι Αγχιαλίτες πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Νέα Αγχιάλο της Μαγνησίας. Το δεύτερο ρεύμα των Αγχιαλιτών προσφύγων, που ήρθαν στην Ελλάδα μετά το 1919, εγκαταστάθηκαν στο συνοικισμό «Νέα Αγχιάλος» της Θεσσαλονίκης.¹¹

3. Οικονομία

Οι Αγχιαλίτες ασχολούνταν σε μεγάλο βαθμό με την αμπελοργία. Οι αμπελώνες εκτεινόταν στην πεδιάδα προς τα νοτιοδυτικά της πόλης (περίπου 3 εκατομμύρια κλήματα). Οι κυριότερες ποικιλίες σταφυλιών ήταν αδριανουπολίτικα, ζουμιάτικα, σέφκες, σεβαστιανά, προσλάβες, μαυρούλια, μοσχάτα κ.ά. Οι αμπελοργοί έφτιαχναν πολλά και καλά κρασιά, ρακί και ξύδι. Στην Αγχιάλο παράγονταν και δύο ειδικά κρασιά: μουσελέδες (γλυκό κρασί) και πιλίνο (ένα είδος ρετσίνας, πικρό κρασί στο οποίο έβαζαν άψινο). Ο τρύγος γινόταν μετά τις 14 Σεπτεμβρίου και ήταν πανηγύρι, στο οποίο συμμετείχαν χωρικοί από τις γύρω περιοχές. Οι Γκερνοβκλήδες, Τούρκοι από τα γύρω χωριά, μετέφεραν τα σταφύλια

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

στους ληνούς της Αγχιάλου με μεγάλους αραμπάδες που τους έσερναν βουβάλια και υπό τους ήχους **νταουλίων**. Όταν έφταναν στην πόλη, οι καλλιεργητές θυμιάτιζαν τα σταφύλια και τις αποθήκες, όπου είχαν κάνει αγιασμό. Κάθε 1η Φεβρουαρίου, στη γιορτή του Αγίου Τρύφωνα, μετά τη θεία λειτουργία, όλοι οι Αγχιαλίτες έπαιρναν αγιασμό και έβγαιναν να ραντίσουν τα αμπέλια για να έχουν καλή καρποφορία. Οι αμπελουργοί αποτελούσαν περίπου το 80% του πληθυσμού της πόλης. Η **αλιεία** και η κτηνοτροφία ήταν περιορισμένες σε σύγκριση με τη **Μεσημβρία** και τη **Σωζόπολη**, αλλά αποδοτικές. Αλιεύονταν σκουμπριά, παλαμίδες, σιάκια (καλκάνια) κ.ά.¹²

Στην Αγχιάλο υπήρχαν περίφημες αλυκές και το αλάτι ήταν το κυριότερο προϊόν της. Μαρτυρείται πως μετά την Άλωση τις αλυκές τις εκμεταλλεύονταν γόνοι των Παλαιολόγων και των Καντακουζηνών, ενώ στη συνέχεια πέρασαν στην ιδιοκτησία του οθωμανικού κράτους. Οι Οθωμανοί ονόμαζαν τις αλυκές της Αγχιάλου «αλτίν μπαχτσεςί», δηλαδή χρυσό κήπο, και θεωρούσαν το αλάτι τους το καλύτερο στην αυτοκρατορία. Το 19ο αιώνα ο Αγχιαλίτης Σφυρίδος Μαυρατζάς Πασάς έπεισε την τουρκική κυβέρνηση να παραχωρήσει την ιδιοκτησία και την εκμετάλλευση των αλυκών στους κατοίκους της Αγχιάλου. Οι αλυκές καταλάμβαναν μεγάλη έκταση και ήταν ο σημαντικότερος παράγοντας της οικονομικής ευημερίας του τόπου. Η αλατούχος λίμνη στα βορειοδυτικά της πόλης σχηματίστηκε από την προέκταση ενός αμμώδους αναχώματος που παρασύρθηκε από τα θαλάσσια ρεύματα. Αυτό το ανάχωμα το ενίσχυσαν οι κάτοικοι κατασκευάζοντας τη δέση, που εκτείνεται σε μήκος χιλιομέτρου και αποτελείται από πασσάλους στερεωμένους στην άμμο, παλιούρια και πέτρες. Στις αρχές του 20ού αιώνα λειτουργούσαν περίπου 7.000 αλυκές που απέδιδαν ετησίως περίπου 2 εκατομμύρια κιλά αλάτι πολύ καλής ποιότητας.¹³

Οι Αγχιαλίτες **μετανάστευαν στη Ρωσία** και στη Ρουμανία, όπου επιδίδονταν στο **εμπόριο των σιτηρών και της ξυλείας**. Πριν αναπτυχθεί το λιμάνι του Μπουργκάς και συνδεθεί σιδηροδρομικά με το εσωτερικό της Βουλγαρίας, η Αγχιάλος ήταν το βασικό εξαγωγικό και εισαγωγικό λιμάνι όλης της Νότιας Βουλγαρίας. Η ναυτιλία άκμαζε μέχρι το 1890, εξυπηρετώντας το εμπόριο στον Εύξεινο, στον Δούναβη, στα παράλια της Νότιας Ρωσίας, της Μικράς Ασίας και στην **Κωνσταντινούπολη**.

Αξιόλογη ήταν επίσης και η εμπορική κίνηση. Από τη Ρωσία γίνονταν εισαγωγές παστών ψαριών και άλλων προϊόντων, όπως μαύρο χαβιάρι. Όλα τα εισαγόμενα προϊόντα διοχετεύονταν μέχρι τη Φιλιππούπολη και την Αδριανούπολη από ντόπιους εμπόρους. Για την αποθήκευση των ψαριών υπήρχε ιδιαίτερη αγορά, τα «ψαράδικα», που ήταν και το κέντρο της ευρύτερης αγοράς της πόλης. Παράλληλα οι Αγχιαλίτες αγόραζαν αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα από τους Βούλγαρους, Έλληνες και Τούρκους παραγωγούς της ενδοχώρας και τα μετέφεραν με τα ιστιοφόρα τους στις μεγάλες αγορές, κυρίως στην Κωνσταντινούπολη.¹⁴

Οι ναυτικοί είχαν δική τους, πλούσια συντεχνία (εσνάφι) με προστάτη τον άγιο Νικόλαο, στη γιορτή του οποίου, ύστερα από πανηγυρική λειτουργία, οι έφοροι της συντεχνίας έδιναν έκθεση της διαχειρίσεώς τους. Συντεχνίες είχαν και οι παντοπώλες, οι πραγματευτές και οι αμπελουργοί (μπαγτζήδες). Στην πόλη υπήρχαν τέσσερις ή πέντε φούρνοι και δύο φαρμακεία. Η ελληνική κοινότητα ευημερούσε, καθώς οι περισσότερες τουλάχιστον οικογένειες διέθεταν ιδιόκτητο σπίτι και αλυκές, αμπέλια ή χωράφια, εξασφαλίζοντας τουλάχιστον το αναγκαίο εισόδημα για τη συντήρησή τους.¹⁵

Τα σπίτια ήταν κτισμένα με πέτρες ή τούβλα, αλλά υπήρχαν και ξύλινα. Η ύδρευση γινόταν με πήλινους σωλήνες που μετέφεραν το νερό από το χωριό Αλακαριά (σε απόσταση 10 χλμ. περίπου) και το διοχέτευαν στις δημόσιες βρύσες της πόλης. Η διανομή στα σπίτια γινόταν με σακκάδες, δηλαδή βαρέλια, που τα κουβαλούσε άμαξα.¹⁶

4. Μητρόπολη Αγχιάλου

Η Αγχιάλος έγινε έδρα επισκόπου ήδη από το 2ο αιώνα μ.Χ., οπότε αναφέρεται ο επίσκοπος Σωτάς. Στη συνέχεια υπάρχουν αντιφατικές πληροφορίες σχετικά με την ύπαρξη επισκοπής ή αρχιεπισκοπής. Ίσως προήχθη σε μητρόπολη στις αρχές του 15ου αιώνα, καθώς ο μητροπολίτης Αγχιάλου Σωφρόνιος συμμετείχε στη σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας όπου και υπέγραψε την ένωση των Εκκλησιών.¹⁷ Ο τίτλος του μητροπολίτη ήταν «Αγχιάλου τε και Πύργου, πάσης Μαύρης Θαλάσσης». Στην επαρχία Αγχιάλου περιλαμβάνονταν οι πόλεις Αγχιάλος και Πύργος (Μπουργκάς) και περίπου 80 χωριά και κωμοπόλεις.

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

Στην έδρα της μητρόπολης, δηλαδή την Αγχιάλο, υπήρχαν διάφορες εκκλησίες. Οι σημαντικότερες ήταν ο μητροπολιτικός ναός των Ταξιαρχών και ο ναός της Παναγίας που θεμελιώθηκε το 1884 επί μητροπολίτη [Βασιλείου Α'](#) και αποπερατώθηκε το 1899. Η κατασκευή του στοίχισε το υπέρογκο ποσό των 280.000 φράγκων και ήταν μεγαλοπρεπής και επιβλητικός. Άλλες αξιόλογες εκκλησίες ήταν των αγίων Θεοδώρων και της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ενώ υπήρχαν και πολλά παρεκκλήσια, όπως της Χαριτωμένης, της Αγίας Αννης, της Αγίας Παρασκευής κ.ά. Όλες οι εκκλησίες, εκτός από εκείνη της Μεταμορφώσεως του Χριστού, κήκαν κατά την καταστροφή της πόλης το 1906.¹⁸

Επίσης υπήρχε η μονή του Αγίου Γεωργίου, σε απόσταση 20 λεπτών από την Αγχιάλο. Αρχικά είχε χτιστεί μόνο ένα παρεκκλήσι και το 1858 κτίστηκε από την ελληνική κοινότητα ναός και ιδρύθηκε μοναστήρι, με μεγάλη περιουσία σε κτήματα και αλυκές. Κάθε χρόνο την 23η Απριλίου τελούνταν αρχιερατική θεία λειτουργία και γινόταν προσκύνημα και εμπορική πανήγυρις επί τρεις μέρες, συγκεντρώνοντας πολύ κόσμο από τις γύρω περιοχές. Από το 1885 οι Βούλγαροι άρχισαν να διεκδικούν την κυριότητα του μοναστηριού και τελικά το κατέλαβαν διά της βίας το 1906.¹⁹

Από την Αγχιάλο καταγόταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας Β' ο Τρανός (1572-1595), διακεκριμένος θεολόγος που αλληλογραφούσε με Γερμανούς θεολόγους του Πανεπιστημίου του Tübingen και υποστήριζε με ισχυρά επιχειρήματα τις θέσεις της Ορθοδοξίας. Το 1593 συγκάλεσε σύνοδο και σύστησε στους αρχιερείς την ίδρυση και συντήρηση σχολείων και την υποστήριξη της παιδείας.²⁰

Κατά το 19ο αιώνα ξεχωρίζει ο μητροπολίτης Αγχιάλου Βασίλειος Α' (1865-1884), ο οποίος ανήγειρε μητροπολιτικό μέγαρο κοντά στο μητροπολιτικό ναό των Ταξιαρχών, ίδρυσε τον «Φιλοπρόοδο Σύλλογο Αγχιάλου» και υποστήριξε την παιδεία. Τελευταίος Έλληνας μητροπολίτης Αγχιάλου ήταν ο Βασίλειος Β' (1889-1906), μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης, «πολυμαθής και ρήτωρ διακεκριμένος», που έδειξε μεγάλο ζήλο για την εμφύχωση των Ελλήνων. Μετά την πυρπόληση της πόλης φυλακίστηκε ως τον Οκτώβριο του 1906 ως υποκινητής των γεγονότων.²¹

5. Εκπαίδευση

Στα τέλη του 18ου αιώνα αναφέρεται η ίδρυση δημόσιας σχολής στην Αγχιάλο από τον Χρυσοβέργη Κουροπαλάτη, όμως η ύπαρξη [ελληνικού σχολείου](#) πρέπει να ήταν κατά πολύ παλαιότερη. Δε γνωρίζουμε ποια συνέχεια είχε η πνευματική κίνηση που αναπτύχθηκε το 16ο αιώνα, την εποχή των Καντακουζηνών και του Πατριάρχη Ιερεμίας Β', πάντως μαρτυρείται ότι το 1703 λειτουργούσε ελληνικό σχολείο.²² Ο Χρυσοβέργης Κουροπαλάτης, απόφοιτος της Αθωνιάδος Σχολής, επέστρεψε στην πατρίδα του το 1790 με σκοπό να συστήσει τακτικό σχολείο και να εμπνεύσει στους μαθητές αγάπη για τα γράμματα. Αρχικά συγκέντρωνε τους μαθητές σε κελί της εκκλησίας και μετά χρησιμοποίησε ως σχολικό κτήριο το πατρικό του σπίτι, μέχρι να κτιστεί ιδιόκτητο κτήριο από την κοινότητα. Αφού διετέλεσε διευθυντής του σχολείου ως το 1802, έζησε στην [Οδησό](#) και στο Ιάσιο, όπου πέθανε το 1822, αφού μετέφρασε και εξέδωσε (1819-1820) το έργο του Γάλλου αβιά Jean-Jacques Barthélemy *Περιήγησις του Νέου Αναχάρσιδος εις την Ελλάδα*. Στην εισαγωγή ο Κουροπαλάτης σημειώνει: «Οὐ δὲ οἱ Ἀγχιάλιται ἐ φάνησαν ὕ ποδεέστεροι τοῦ διακαοῦ σ τούτου πρὸς τὰς μούσας καὶ τὴν πατρίδα ἔρωτος. Κατὰ τὸ 1795 ἔτος ἔκτισαν σχολεῖον καὶ ἐκθύμως ἐπεριποιῦντο τῶν μαθητῶν τὴν ἐπίδοσιν, ὁ πόθος τῶν ἤταν τῶσόν ὕπερβολικός, ὥστε βλέποντες τὴν πρόδόν του, ἐνόμιζον ὅτι ἀπελάμβανον ὅλην τὴν εὐδαιμονίαν. Τὸ παράδειγμα των παρεκίνησε καὶ τοὺς Σωζοπολίτας, Μεσημβρινοὺς καὶ τοὺς πολίτας τῆς Βάρνης νὰ καταστήσωσι σχολεῖα καὶ νὰ τὰ διατηρῶσι μετ' ὅλην τοῦ ἱεροῦ ζήλου τὴν ἐπιμέλειαν».²³

Το ελληνικό σχολείο ενισχύθηκε με δασκάλους από τη [σχολή των Κυδωνιών](#), τους [Γρηγόριο Σαράφη](#) και Γρηγόριο Ροΐδη από την [Ανδρο](#). Η ευπορία της κοινότητας Αγχιάλου φαίνεται από τις υψηλές για την εποχή αμοιβές των δασκάλων: κατέβαλλαν στον Ροΐδη 2.000 γρόσια, ενώ ο Ευγένιος Βούλγαρις, ως διευθυντής της Αθωνιάδος Σχολής λίγο παλαιότερα, έπαιρνε 1.000 γρόσια.²⁴

Το 1851 λειτουργεί στην πόλη [αλληλοδιδασκτικό](#) και ελληνικό σχολείο, και το 1865 κτίζεται νέο κτήριο με εισφορές των κατοίκων. Καταστράφηκε στη μεγάλη πυρκαγιά του 1874, που κατέκαψε το 1/3 της πόλης, αλλά την επόμενη χρονιά

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

κατασκευάστηκε νέο. Το 1868 ιδρύεται παρθεναγωγείο, η λειτουργία του όμως διακόπηκε το 1871 και αποκαταστάθηκε το 1876. Το 1882, με δωρεά της Φωτεινής Καρυάδη, κτίστηκε διώροφο μεγαλοπρεπές κτήριο για το εξατάξιο παρθεναγωγείο και το νηπιαγωγείο.²⁵

Μετά την επαναλειτουργία των σχολείων, που παρέμειναν κλειστά κατά τον πόλεμο του 1877-78, η αστική σχολή αρρένων γίνεται ημιγυμνάσιο με δύο επιπλέον τάξεις (1881). Σύμφωνα με έκθεση του υποπροξένου Πύργου Σ. Σκιαδαρέση, την 1η Σεπτεμβρίου 1901,²⁶ στην Αγχιάλο λειτουργούσαν τέσσερα σχολεία (βλ. βοηθητικούς καταλόγους).

Σε επιστολή του υποπροξένου Πύργου Κων. Ντάσσου τον Νοέμβριο του 1903 σημειώνεται ότι «τὰ σχολεῖ α τῆς Ἀγχιάλου, ἀριθμοῦ ντα περι τὸς 972 μαθητὰς καὶ μαθητριάς καὶ διδάσκον προσωπικὸ 19, εὐρίσκονται σχετικῶς ἐν καλῇ καταστάσει ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ἔχοντα συλλογὴν ἠχημικῶν καὶ φυσικῶν ὀργάνων, γεωγραφικῶν καὶ ζωολογικῶν πίνακας, γυμναστήριον τέλειον σχετικῶς καὶ θεατρικὴν σκηνὴν ἐφ' ἧς κατ' ἕτος διδάσκονται διάφορα ἔθνη ἔργα, καὶ αἱ ἐκ τούτων εἰσπράξεις, ἀνερχόμεναι εἰς φράγκα 2.000 περίπου, διατίθενται ὑπὲρ τῶν σχολείων».²⁷

Τα σχολεία διοικούνταν από τετραμελή σχολική **εφορεία** με επικεφαλής τον μητροπολίτη. Για τη συντήρηση των σχολείων και την αμοιβή των δασκάλων απαιτούνταν περίπου 12.000-13.000 φράγκα ετησίως, τα οποία κάλυπτε η κοινότητα από τα έσοδα κληροδοτημάτων.

6. Σύλλογοι

Στην Αγχιάλο είχαν ιδρυθεί διάφοροι **σύλλογοι**, κυρίως φιλεκπαιδευτικοί. Το 1874 συγκεκριμένα συστάθηκε από όλες τις συντεχνίες της πόλης η «Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Αγχιάλου» με σκοπό τη συντήρηση και τη βελτίωση των σχολείων, τη σύσταση παρθεναγωγείου και τη φιλανθρωπική δράση. Το 1880 δώδεκα νέοι, φοιτητές στο εξωτερικό, ίδρυσαν τον ελληνικό σύλλογο «Δημοσθένης», με σκοπό τη δημιουργία βιβλιοθήκης. Ύστερα από δύο χρόνια ιδρύθηκε ο «Ελληνικός Φιλοπρόδοος Σύλλογος» με πρωτοβουλία του μητροπολίτη Βασιλείου Α' και του γιατρού Δημ. Δ. Δράκου. Σκοπός του ήταν η πνευματική, ηθική και υλική πρόοδος της κοινότητας και των γύρω περιοχών. Ο σύλλογος αυτός πέτυχε να δημιουργήσει βιβλιοθήκη με αναγνωστήριο, γυμναστήριο, νυκτερινή σχολή και να οργανώσει διαλέξεις. Την ίδια εποχή ιδρύθηκε το «Φιλόπτωχον Σωματεῖον» Αγχιάλου, που προσπαθούσε να ανακουφίσει οικονομικά τους άπορους της πόλης.²⁸

1. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 9, 11-12.

2. Κωνσταντινίδης, Μ., «Η Αγχιάλος», *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσολογικού Θησαυρού* 17 (1952), σελ. 5-6· Μαυρομάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 43.

3. Papadopoulos-Vretos, A., *La Bulgarie ancienne et moderne* (Saint Petersburg 1856), σελ. 242. Βλ. επίσης εφημερίδα *Φιλιπούπολις*, 31 Ιανουαρίου 1881, «Έκθεσις μετά στατιστικής».

4. *Общи резултати от прѣдрояването на населението на княжествο България на 1 вв януари 1893* (София 1897).

5. Μαραβελάκης, Μ. – Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 179-182· Μαυρομάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 58-59.

6. Μαυρομάτης, Θ., *Οι Έλληνες στη σύγχρονη Βουλγαρία (1878-1908)* (Αθήνα 1966), σελ. 6-7· Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 107-108.

7. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 128-129.

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

8. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 128-129.
9. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 129-130· Κωνσταντινίδης, Μ., «Η Αγχιάλος», *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσολογικού Θησαυρού* 17 (1952), σελ. 19-20.
10. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 135-136.
11. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 138-140· Μαραβελάκης, Μ. – Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 180-182· Παπαναστασίου, Ι., *Αι τρομεραί φρικαλεότητες της Αγχιάλου και των λοιπών εν τε τη Ανατολική Ρωμυλία και Βουλγαρία ελληνικών κοινοτήτων* (Αθήνα 1907), σελ. 51.
12. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 134· Μαραβελάκης, Μ. – Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 185-186· Κορομηλά, Μ., *Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα* (Αθήνα 2001), σελ. 146-147· Μαυρομμάτης, Θ., *Η αστική και αγροτική ζωή της κοινωνίας Αγχιάλου. Λαογραφική μελέτη* (Αθήνα 1958), σελ. 259-260.
13. Μαραβελάκης, Μ. – Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 186-191· Μαυρομμάτης, Θ., *Η αστική και αγροτική ζωή της κοινωνίας Αγχιάλου. Λαογραφική μελέτη* (Αθήνα 1958), σελ. 260-261.
14. Μαυρομμάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 58· Κορομηλά, Μ., *Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα* (Αθήνα 2001), σελ. 147.
15. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 134.
16. Μαραβελάκης, Μ. – Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 184-185.
17. Κωνσταντινίδης, Μ., «Η Αγχιάλος ως επισκοπή, αρχιεπισκοπή και μητρόπολις», *Αρχαίον Θρακικού Γλωσσικού και Λαογραφικού Θησαυρού* 12 (1945-46), σελ. 63-64.
18. Μαυρομμάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 50-53· Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 127-128.
19. Φώτιος Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 366.
20. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 115-116.
21. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 132-133· Μαυρομμάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 54-57.
22. Ευαγγελίδης, Τρ., *Η παιδεία επί τουρκοκρατίας. Τα ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου Α'* (Αθήνα 1936), σελ. 53.
23. Barthélemy, J.-J., *Περιήγησις του Νέου Αναχάρσιδος εις την Ελλάδα Ι* (Βιέννη 1819), σελ. ι'· Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 125-126.
24. Διαμαντόπουλος, Α.Ν., *Η Αγχιάλος* (Αθήνα 1954), σελ. 125.
25. Μαυρομμάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 46-47.
26. Αρχαίον Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Σκιαδαρέσης προς Υπουργείο Εξωτερικών, 1-9-1901, αρ. πρωτ. 850.
27. Αρχαίον Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Κων. Ντάσσοσ προς Αλέξανδρο Ζαΐμη, 20-11-1903, αρ. πρωτ. 1393.

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

28. Μαυρομμάτης, Δρ., *Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 47-48· Μαμώνη, Κ., *Σύλλογοι Θράκης και Ανατολικής Ρωμυλίας (1861-1992). Ιστορία και δράση* (Θεσσαλονίκη 1995), σελ. 117.

Bibliography :

	Κορομηλά Μ. , <i>Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα. Από την εποχή του Χαλκού ως τις αρχές του 20ού αιώνα</i> , Αθήνα 1991
	Ευαγγελίδης Τ. , <i>Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας. Τα ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδίστρια, τόμ. Α- Β'</i> , Αθήνα 1936
	Μαυρομμάτης Θ. , <i>Οι Έλληνες στη σύγχρονη Βουλγαρία (1878-1908)</i> , Αθήνα 1966
	Μαμώνη Κ. , <i>Σύλλογοι Θράκης και Ανατολικής Ρωμυλίας (1861-1922) Ιστορία και δράση</i> , Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1995
	Κωνσταντινίδης Μ. , "Η Αγχιάλος", <i>Αρχείον του Θρακικού Γλωσσικού και Λαογραφικού Θησαυρού</i> , 17, 1952, 5-28
	Μαυρομμάτης Θ. , <i>Η αστική και αγροτική ζωή της κοινωνίας Αγχιάλου. Λαογραφική μελέτη</i> , Αθήνα 1958
	Διαμαντόπουλος Α. , <i>Η Αγχιάλος</i> , Αθήνα 1954
	Μαραβελάκης Μ., Βακαλόπουλος Α. , <i>Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης</i> , Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1955
	Μαυρομμάτης Δ. , <i>Η Αγχιάλος μέσ' από τις φλόγες</i> , Αθήνα 1930

Webliography :

	Pomorie Monastery -St. George the Victorious http://www.bulrest.com/pomorie/index.php?pbID=4
--	---

Glossary :

	αλληλοδιδασκτική μέθοδος, η Μέθοδος διδασκαλίας σύμφωνα με την οποία προχωρημένοι μαθητές, «πρωτόσχολοι», εκτελούσαν χρέη βοηθού του δασκάλου διδάσκοντας σε μικρότερες τάξεις.
	Βασιβουζούκοι, οι Ατακτοί ένοπλοι του οθωμανικού στρατού.
	μεγάλος βεζήρης, ο Ανώτατος αξιωματούχος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, δεύτερος στην ιεραρχία μετά το σουλτάνο. Πριν από το 19ο αιώνα ήταν αρχηγός του στρατού, του οποίου και ετίθετο επικεφαλής κατά τις πολεμικές επιχειρήσεις όταν δε συμμετείχε σε αυτές ο ίδιος ο σουλτάνος. Είχε επιπλέον διοικητικές, νομικές και δικαστικές αρμοδιότητες. Κατά τις μεταρρυθμίσεις του 19ου αιώνα, ο ρόλος του αναβαθμίστηκε ακόμα περισσότερο, καθώς έγινε στην πράξη ο επικεφαλής της οθωμανικής κυβέρνησης, πολύ κοντά στο αξίωμα του πρωθυπουργού των κρατών της δυτικής Ευρώπης.
	νταούλι Μεγάλο τύμπανο που χρησιμοποιείται στη μουσική των Βαλκανίων και της ανατολικής Μεσογείου.
	σχολική εφορεία, η Η σχολική εφορεία αποτελούνταν από μέλη είτε εκλεγμένα από την κοινότητα είτε ορισμένα από επιτροπή, τα οποία είχαν υποχρέωσή τους να

Αγχιάλος (Νεότεροι χρόνοι)

φροντίζουν για τη σωστή λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Sources

Αρχείο Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων.

Barthélemy, J.-J., *Περιήγησις του Νέου Αναχάρσιδος εις την Ελλάδα I* (Βιέννη 1819).

Papadopoulos-Vretos, A., *La Bulgarie ancienne et moderne* (Saint Petersburg 1856).

Παπαναστασίου, Ι., *Αι τρομεραί φρικαλεότητες της Αγχιάλου και των λοιπών εν τε τη Ανατολική Ρωμυλία και Βουλγαρία ελληνικών κοινοτήτων* (Αθήνα 1907).

Φώτιος Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωση του ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919).

Общи резултати от преброяването на населението на княжество България на 1ви януари 1893 (София 1897).

Εφημερίδα Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως.

Εφημερίδα Φιλιππούπολις.

Auxiliary Catalogues

Σχολεία της Αγχιάλου το 1901

Σχολεία	Τάξεις	Μαθητές	Διδάσκαλοι
Νηπιαγωγείο	3	295	3
Παρθεναγωγείο	7	280	5
Δημ. Σχολείο Αρρένων	4	160	3
Αστική Σχολή Αρρένων	7	310	6

Πηγή: Αρχείο Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων, Σκιαδαρέσης προς Υπουργείο Εξωτερικών, 1-9-1901, αρ. πρωτ. 850.